

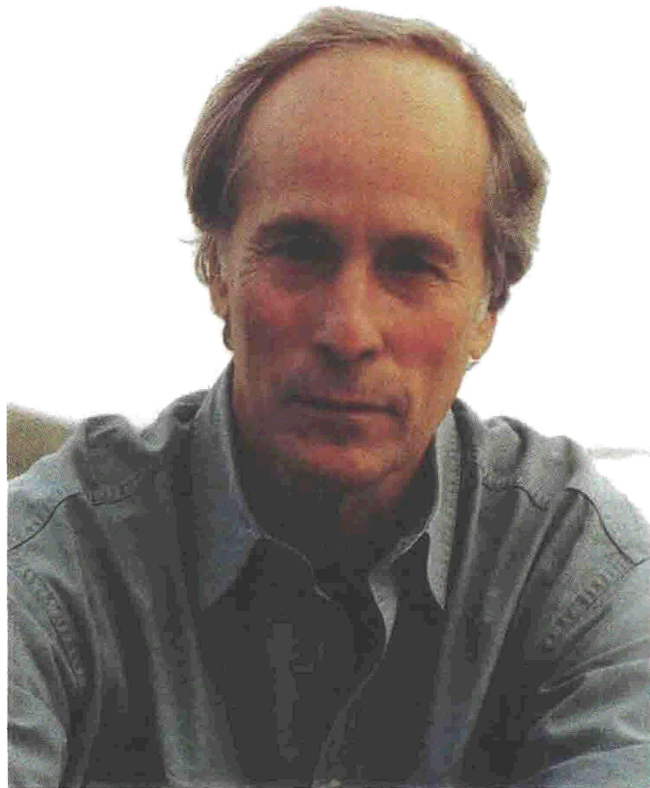
Η Αμερική, όπως ήταν

Από την Κατερίνα Σχινά

Ρίτσαρντ Φορντ, *Η χώρα, όπως είναι*,
μτφρ. Σπύρος Τσούγκος, Πατάκη,
Αθήνα 2010, σελ. 735

Είναι πραγματικά παράξενο πόσο θυμίζει το στερέοτυπο του Αμερικανού πιονέρου ο Ρίτσαρντ Φορντ: αντισυμβατικός και ελεύθερος, σκληροτράχηλος, εύθικτος, αυτάρκης. Τα φυσιολογικά του χαρακτηριστικά – ατσάλινο γαλάζιο βλέμμα, στεγνά χείλη, ανεμοδαρμένο πρόσωπο – εναρμονίζονται πλήρως με τη χολερική του ιδιοσυγκρασία. Ένας Κλιντ Ίστυουντ της λογοτεχνίας, με άλλα λόγια. Επιθετικός με όσους τον αμφισβητούν, απορριπτικός απέναντι σε κάθε προσπάθεια κατηγοριοποίησης των έργων του, δύσκολος στις σχέσεις με τους εκδότες του. Αλλά ευγενής – ένας πατριός της καθημερινότητας. Είναι ενδεικτική η επίκληση μιας περικοπής από το έργο του Ρ. Γ. Έμερσον *Τρόποι* (1844) από έναν κριτικό, στην προσπάθειά του να αποτυπώσει τον ανθρώπινο χαρακτήρα, πριν ακόμη από την ανατομή της συγγραφικής ιδιοσυγκρασίας: «Έχω γνωρίσει έναν άνθρωπο, που τους τρόπους του, αν και κινούνται απόλυτα στο πλαίσιο των συμβάσεων της κοινής κοινωνίας, δεν τους έχει διδαχτεί εκεί, αλλά είναι πρωτότυποι και επιβλητικοί... έναν άνθρωπο που δεν χρειάζεται τη συνδρομή “καλών” ρούχων, αλλά κουβαλάει τη γιορτή στο βλέμμα... που αποτινάσσει την αιχμαλωσία της ετικέτας, με εύθυμη, ζωηρή διάθεση, ευάγωγος και ελεύθερος σαν τον Ρομπέν των Δασών· ταυτόχρονα, όμως, όταν χρειάζεται, με το ήθος ενός αυτοκράτορα: ήρεμος, σοβαρός, φτιαγμένος για να υπομένει το βλέμμα εκατομμυρίων». Αρέσει δεν αρέσει, ο Φορντ έχει κατορθώσει να εμπνεύσει τον σεβασμό.

Ο Ρίτσαρντ Φορντ δεν είναι από τους συγγραφείς που με συγκινούν ιδιαίτερα· διαπιστώνω ότι αντιστέκομαι στις σχινοτενείς ιμπρεσιονιστικές περιγραφές



Ρίτσαρντ Φορντ, ένας Κλιντ Ίστυουντ της λογοτεχνίας.

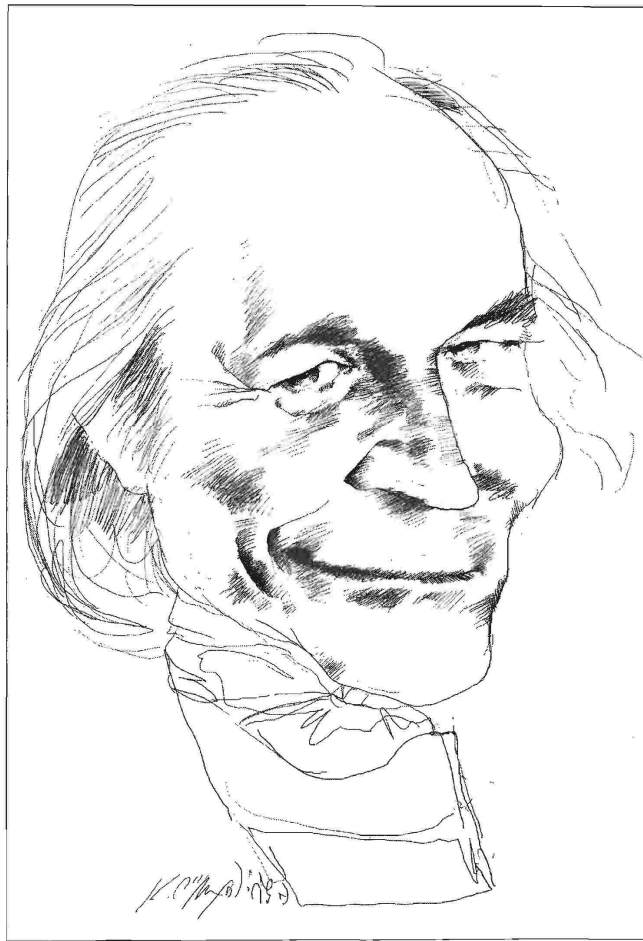
του, στην καταλογομανία του, στη συντηρητική απόγνωση πολλών από τις σελίδες του. Τον προτιμώ στα πρώτα του έργα (*Κομμάτι από την καρδιά μου*, 1976, *The Ultimate Good Luck*, 1981) – πιο «Νότιο», πιο λυρικό, πιο φοκνερικό. Όμως αναγνωρίζω την ακεραιότητά του ως συγγραφέα, που με τα μυθιστορήματά του θέλησε να δημιουργήσει «μια λογοτεχνία άξια της Αμερικής» – πολυδιάστατη, ανοιχτή, αγκυρωμένη στο τοπίο,

ανθρωπογενές και φυσικό, αγκιστρωμένη από τα πράγματα και τα συμβάντα, καταναλωτική και θρησκευόμενη, απλόικη και πολύπλοκη, πουριτανική και ελευθεριάζουσα. «Αριστοτελικός», κατά δήλωσή του, και σαφώς ρεαλιστής πεζογράφος, ο Φορντ, παρά τη γεγονοτολογία του, δεν αποφεύγει τον αφηρημένο στοχασμό. Τον απασχολεί ο υπερβατισμός, ο σολιφισμός, οι τρόποι με τους οποίους οι άνθρωποι επιστρατεύουν τη

γλώσσα για να δημιουργήσουν τις δικές τους εκδοχές της πραγματικότητας. Τον βασανίζουν οι ανακολουθίες και οι αντιφάσεις της ύπαρξης, όπως εκδηλώνονται μέσα από την αντίκρουση λόγων και πράξεων, διάγνωσης και συμπτώματος, γεγονότος και συνακόλουθης καταγραφής του. Τα γραπτά του, μυθολογικά ή όχι, διερευνούν τα όρια της ατομικότητας, αναρωτιούνται αδιάκοπα αν και κατά πόσο το ιδιωτεύει συνορεύει με το ιδιοτελείν. Ανατέμνοντας τις αντικρουόμενες δυνάμεις που επενεργούν στα άτομα, υπογραμμίζει το ευμετάβλητο της αμερικανικής ζωής στο γύρισμα της χιλιετίας, αναδεικνύοντας τις γουίτμανικές «πολλαπλότητες» και τις αναπόφευκτες αντιφάσεις τους. Συντηρητικός (αλλά όχι ρεπουμπλικανός) δεν πενθεί βέβαια για όσα χάθηκαν στον τεχνοκρατικό, μεταπολεμικό κόσμο, ωστόσο καταξιώνει όσα απομένουν, αρνούμενος να αποδεχτεί την εξασθένιση της βούλησης για δράση και αλλαγή, τον κομπορμισμό, την υποβάθμιση του ανθρώπινου παράγοντα. «Δεν είσαι πάντοτε υπεύθυνος για όσα σου συμβαίνουν», έλεγε το 1994 σε μια συνέντευξή του, «όμως προσπαθείς να είσαι. Ανέκαθεν απεχθανόμουν την αίσθηση της αποδυναμωσης, την υποταγή στις αντιξοότητες». «Πάντα θεωρούσα τον εαυτό μου έναν αδύναμο ανθρώπινο κρίκο, που λειτουργούσε κόντρα στις πιθανότητες και τη μοίρα, και δεν πρόκειται να παραιτηθώ απ' αυτό», λέει κάπου ο «Αθλητικογράφος» του, ο ήρωας των τριών μεγάλων του μυθιστορημάτων Φρανκ Μπάσκομπ, διαχωρίζοντας τη θέση του από έναν αντιπαθητικό συνδαιτυμόνα που θεωρεί «ότι η δύναμη κάθε αλισίδας είναι η δύναμη του ασθενέστερου κρίκου της» και διατρανώνει «ότι στην προσωπική του ζωή δεν θα είναι αυτός ο κρίκος, αλλά τον έλεγχο θα τον έχει ο ίδιος». Η στάση του «ονειροπόλου» Μπάσκομπ, που αδιάκοπα αναστέλλει την αναγνώριση της πραγματικότητας και ασταμάτητα αντιδρά «στην υπερβολικά άχρηστη και περίπλοκη πεζότητα», συνοψίζεται σε μία

και μόνη φράση: «Να βλέπεις τα πράγματα με κάποια προοπτική και να κάνεις μια ειλικρινή προσπάθεια». Ενορχηστρώνοντας έτσι με μαεστρία την αδιάκοπη εναλλαγή αυτοσυγκράτησης και αυτοαμφισβήτησης, ο Φορντ δίνει την εντύπωση ότι διελαύνεται από μια κατηγορική προσταγή τυπικά ανθρωπιστική: «να κάνεις τη ζωή σου και τη ζωή των άλλων όσο πιο βιώσιμη, σημαντική, υπεύθυνη μπορείς». Να πετύχεις ό,τι ο ίδιος ονομάζει «εγκόσμια λύτρωση» ή με απλά λόγια: να φτάσεις στο τέλος της διαδρομής με τη βεβαιότητα ότι αξιοποίησες όσο καλύτερα μπορούσες όσες προοπτικές και δυνατότητες προσφέρει μια έτσι κι αλλιώς περικλειστή ζωή, που κυλάει αδιαφοροποίητα ανάμεσα σε εμπορικά κέντρα, μοτέλ, fast food, προαστιακή πλήξη.

Πολύ αμερικανική αυτή η στάση, πολύ πιονέρική, όπως είπα και στην αρχή. Πολύ Αμερικανός και ο Φρανκ Μπάσκομπ, το alter ego του Ρίτσαρντ Φορντ, η αντιφατική περσόνα που διασχίζει τις αφηγήσεις του. Θυμίζοντας ιδιαίτερα τον Ράμπιτ του Απντάικ, με τον οποίο οι συγκρίσεις είναι αναπόφευκτες, ο Φρανκ Μπάσκομπ εμφανίζεται στο συγγραφικό προσκήνιο κάθε δέκα χρόνια. Στον *Αθλητικογράφο* (1986) είναι 38 ετών, πρόσφατα χωρισμένος από τη γυναίκα του, συγγραφέας μιας και μόνης συλλογής διηγημάτων που έχει πουληθεί σ' ένα παραγωγό του Χόλυγουντ «για πολλά λεφτά», συνεργάτης σε ένα αθλητικό περιοδικό της Νέας Υόρκης, που «όλοι το έχουμε ακουστά», ερωτευμένος (;) με μια νεαρή νοσοκόμα, στην οποία κάνει πρόταση γάμου χωρίς ανταπόκριση. Έχει αποκτήσει τρία παιδιά με την Αν, από τα οποία το ένα έχει πεθάνει στα δέκα του χρόνια, σκιάζοντας τη ζωή του με ένα πένθος που ο Φρανκ φαίνεται ότι καταφέρνει να διαχειριστεί. Στην *Ημέρα Ανεξαρτησίας* (1995) είναι πέντε χρόνια μεγαλύτερος: ετοιμάζεται να παντρευτεί για δεύτερη φορά, έχει εγκαταλείψει το γράψιμο αποτολμώντας μια ριζική στροφή στην καριέρα του – από την αθλητικογραφία στα κτηματομεσιτικά – και έχει έτοιμη την αιτιολόγηση της επιλογής του. «Οι μεσίτες», λέει κάπου ο Φρανκ, «από κοινού με τους μυθιστοριογράφους, οι οποίοι πλάθουν νόημα από το παράφορο ρεύμα της ζωής απλά επιλέγοντας, αλλάζοντας και ιστορώντας, επιτελούν μια βασική εργασία. Οι μεσίτες πλάθουν νόημα πουλώντας, κάτι πιο προσοδοφόρο από τις δοσοληψίες του συγγραφέα και πιθανόν όχι τόσο δύσκολο να το κάνεις καλά». Η πρώην σύζυγος του Φρανκ έχει ξαναπαντρευτεί και ζει στο Κονέκτικατ με τα δυο τους παιδιά, την ήσυχη και λαμπερή Κλαρίσα και τον προβληματικό, απρόβλεπτο, ελαφρώς διαταραγμένο Πολ, με τον οποίο ο Φρανκ παλεύει να



Ο Ρίτσαρντ Φορντ.

αποκαταστήσει ένα είδος επαφής, για να αποτύχει πανηγυρικά παρά τις φιλότιμες προσπάθειές του.

Στο τρίτο, ογκώδες βιβλίο της τριλογίας του, που τιτλοφορείται *Η χώρα, όπως είναι* (2006) – το οποίο μόλις κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Πατάκη σε μετάφραση Σπύρου Τσοούγκου – ο Φρανκ Μπάσκομπ, 55χρονος πια, έχει πλουτίσει: ζει κοντά στη θάλασσα, στο Σι-Κλιφτ, η πρώτη γυναίκα του έχει επιστρέψει στο παλιό, κοινό τους σπίτι, η δεύτερη τον εγκαταλείπει για να ακολουθήσει τον επί δεκαετίες αγνοούμενο στο Βιετνάμ πρώτο της άνδρα, η κόρη του είναι λεσβία σε παροδική κρίση ερωτικού επαναπροσδιορισμού, ο γιος του έχει εξελιχθεί σε έναν ιδιόρρυθμο loser που προξενεί τουλάχιστον αμηχανία στον Φρανκ, και ο Τζορτζ Μπους ο νεότερος βρίσκεται καθ' οδόν προς τον Λευκό Οίκο, μετά τα εκλογικά μαγειρέματα στη Φλόριντα. Και επιπλέον, ο

Φρανκ έχει καρκίνο του προστάτη: η ζωή του έχει διχαστεί ανάμεσα στο πριν και το μετά τη διάγνωση. Αλλά η ασθένεια δεν τον καταβάλλει – γιατί ο Φρανκ δεν θα ήταν ο Φρανκ και ο Φορντ δεν θα ήταν ο Φορντ αν το πρόβλημα του προστάτη δεν έδινε την ευκαιρία για κωμικούς αναμνησκασμούς.

Ο Φρανκ Μπάσκομπ είναι πράγματι ένας σπάνιος ήρωας. Δεν είναι ένα άμεμπτο, εύκολο υποκατάστατο του δημιουργού του, ικανό να προκαλεί τη συμπάθεια ακόμη κι όταν κάνει λάθη. Αν η ζωή του φαίνεται άνετη, ωστόσο κάθε του βήμα μοιάζει να οδηγεί σε μια οδυνηρή, ταπεινωτική καταστροφή: ο ίδιος, πάντως, δεν ανέχεται την απαισιοδοξία. Κάθε του λέξη, κάθε του σκέψη ηχεί αναζωογονητικά γνήσια, ανεξάρτητα από το αν ο αναγνώστης την αποδέχεται ή όχι (και, για να λέμε την αλήθεια, τις περισσότερες φορές συμβαίνει το δεύτερο). Ο Μπάσκομπ του Ρίτσαρντ Φορντ εμφανίζει συνεχώς μεταπτώσεις: είναι ανυπόμονος, εγωκεντρικός, στομφώδης σε μια σελίδα και αφοπλιστικά πνευματώδης

στην επόμενη. Και ο Φορντ, που τον επινοεί, τον σκηνοθετεί και τον κατευθύνει, δεν επιδιώκει να τον κάνει αξιγάπητο, αλλά πραγματικό, ασυνήθιστο και μαζί αναγνωρίσιμο – και τα καταφέρνει, διακαιώνοντάς τον.

«Όταν γράφω, ποτέ δεν σκέφτομαι τους χαρακτήρες μου ακριβώς ως ανθρώπους, με τον τρόπο που μερικοί συγγραφείς λένε ότι τους συμβαίνει, αφήνοντας τους ήρωές τους, «απλώς να αναλάβουν τον έλεγχο και να γράψουν το βιβλίο». ούτε, από την άλλη πλευρά, ως ανθρώπους με τον τρόπο που θέλω να τους σκέφτονται οι αναγνώστες μου, ή ακόμη κι εγώ στα μυθιστορήματα που διαβάω (αλλά δεν γράφω)», λέει ο Ρίτσαρντ Φορντ, μιλώντας για τον Φρανκ Μπάσκομπ. «Στα δικά μου βιβλία, δεν είναι οι ήρωες που αναλαμβάνουν το γράψιμο, είμαι εγώ και μόνον εγώ. Αν τους σκεφτόμουν ως ανθρώπους και όχι ως μορφές καμωμένες από τη γλώσσα, το αποτέλεσμα θα ήταν οι ήρωές μου να αντιστέκονται, να μην υποτάσσονται στις χρήσιμες και αναγκαίες αλλαγές που συμβαίνουν όσο συνειδητοποιώ, ενώ τους επινοώ, πώς ακριβώς θα ήθελα να είναι. Σχεδιάζοντας έναν ήρωα επί είκοσι πέντε χρόνια και για τρία μυθιστορήματα, όπως το έκανα στην περίπτωση του Φρανκ Μπάσκομπ, σημαίνει, ασφαλώς, ότι ο Φρανκ έγινε μια παρουσία στη ζωή μου (και μάλλον καλόδεχτη). Όταν έγραφα την *Ημέρα Ανεξαρτησίας* άρχισα με την πεποίθηση ότι ο Φρανκ ήταν λίγο και πολύ ο ίδιος χαρακτήρας που υπήρχε στον *Αθλητικογράφο*. Όμως όταν επέστρεψα αργότερα σε ορισμένα αποσπάσματα του *Αθλητικογράφου*, ανακάλυψα ότι οι προτάσεις του Φρανκ στο δεύτερο βιβλίο ήταν μακροσκελέστερες, πιο πολύπλοκες και περιείχαν μεγαλύτερο βάρος εμπειρίας απ' ό,τι στο πρώτο.

» Το ίδιο ίσχυε και για το *Η χώρα, όπως είναι*: μεγαλύτερες προτάσεις, περισσότερες εμπειρίες να συνδυαστούν και να εναρμονιστούν, περισσότερες λέξεις ώστε να κάνω τη βιωμένη ζωή να φαίνεται αληθοφανής και προσπελάσιμη. Θα μπορούσε κανείς να πει ότι ο Φρανκ απλώς αλλάζει, όπως όλοι μας. Αλλά πρακτικά μιλώντας – ως δημιουργός του που είμαι – σκέφτομαι ότι ήμουν υποχρεωμένος να επινοώ τον Φρανκ κάθε φορά από την αρχή, όχι να «επιστρέφω» και να τον «ξανασυναλλάω» – μολοντί η εξέλιξη του Φρανκ έπρεπε να είναι συνεπής προς το παρελθόν του. Και αυτή η συνεπεια, κατά τη γνώμη μου, έχει να κάνει με το ότι συμβαίνει να «ακούω» τη γλώσσα που συνδέω μαζί του, και η γλώσσα που μου γεννά απόλαυση – η γλώσσα με την οποία εκείνος κι εγώ μπορούμε (αν βέβαια είμαι αρκετά καλός συγγραφέας) να παρουσιάσουμε τη ζωή με ένα εύπνο, αισιόδοξο, εύθυμο πνεύμα που ένας

αναγνώστης θα καταφέρει να αναγνωρίσει και να χαρεί.

Πράγματι, από τον *Αθλητικογράφο* και *πέρα*, ο Ρίτσαρντ Φορντ έχει εγκαταλείψει τον βαρύ συμβολισμό που διαπερνούσε τα προηγούμενα έργα του προς χάρη μιας περισσότερο κυριολεκτικής, φιλοσοφικής αποτύπωσης του κόσμου και έχει βάλθει να καταγράψει τις εξλαστήριες πλευρές μιας Αμερικής μπουκωμένης από τον καταναλωτισμό. Αλλά ο τόνος του δεν εμπεριέχει ίχνος από τη συγκαταβατική ειρωνεία άλλων συγγραφέων. Ο κριτικός Φρεντ Χόμπσον έγραψε ότι «είναι ακριβώς αυτή η αντίσταση στην εύκολη ειρωνεία, η αντίσταση στον πειρασμό να ειρωνεύεται τη λαϊκή κουλτούρα, που διακρίνει τον Φορντ από τους ομοτέχνους του. Γιατί αν μια ειρωνική ματιά γενικά θεωρείται λογοτεχνική αρετή, μια τέτοια υπέρβαση της ευπρόσθιτης ειρωνείας –ή, ενδεχομένως μια βαθύτερη ειρωνεία που στρέφεται κατά του εαυτού της, ειρωνευόμενη τους ειρωνές– να είναι πιο επιθυμητή». Μπαίνω στον πειρασμό να αφισηγηθώ την ύπαρξη μιας τέτοιας, υψωμένης στη δεύτερα δύναμη, ειρωνείας. Γιατί ο Φορντ έχει την τάση να ανακαλύπτει υπερβατικές αξίες ακόμα και στην εντέλεια της κανάλυσης, στη μανία με τους mail-order καταλόγους, στην επιλογή των καθημερινών ρούχων, στα οικογενειακά δείπνα που δονούνται από υπόγεια ένταση, στην επαναληπτικότητα αδιέξοδων αθλητικών δραστηριοτήτων, στη δίχως φαντασία εσωτερική διακόσμηση των μεσοαστικών σπιτιών, στα πληκτικά δωμάτια των ξενοδοχείων, στα μοναχικά μπαρ. Και να κυριολεκτεί όταν εξάγει αυτές τις αξίες. «Ειλικρινά, όλα αυτά με συναρπάζουν και μου προκαλούν ρίγος», λέει ο Φρανκ στη *Χώρα*, όπως είναι.

Κι όμως, λίγο πριν τελειώσει το πρώτο μέρος της *Χώρας*, μετά τον ξυλοδαρμό του σ' ένα μπαρ, τη θυελλώδη του οδήγηση «από τον Αυτοκινητόδρομο 1 στον 295 και μετά στον 33 του Νιου Τζέρσεϊ, περνώντας δίπλα από το συγκρότημα εμπορικών κέντρων του Τρέντον, κόβοντας από τον 195, παίρνοντας την Ικάρντεν Στέιτ Παρκγουέι με κατεύθυνση το Τομς Ρίβερ», και μετά από μια-δυο στάσεις για να ανακουφίσει τον ερεθισμένο του προστάτη, ο Φρανκ είναι σε θέση να διακρίνει ότι σ' αυτόν τον χαρμόσυνο, υλιστικό κόσμο των εμπορικών κέντρων και των πολυκαταστημάτων, οι άνθρωποι «τριγυρνάνε από το ένα πάρκινγκ στο άλλο πρόθυμοι να αγοράσουν χωρίς οι ίδιοι να ξέρουν τι, στα πρόθυρα της εξάντλησης, μα χωρίς την επιθυμία να γυρίσουν σπίτι». Και να αναρωτηθεί, μέσα στη σιωπή του γραφείου του, «Γιατί συμβαίνουν τόσο πολλά μέσα στα αυτοκίνητα; Μήπως είναι η μόνη εσωτερική

ζωή που μας απόμεινε;». Είναι αργά τη νύχτα, 21 Νοεμβρίου του 2000, δύο μόλις εικοσιτετράωρα πριν από την Ημέρα των Ευχαριστιών και ο Φρανκ κοντοστέκεται επιτέλους, μετά από 300 σελίδες αυτοπαθών συλλογισμών, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων ξεδιπλώνεται όντως μέσα σε ένα αυτοκίνητο –το άνετο στέισον βάγκον του αφηγητή, όπου ο αναγνώστης έχει από την αρχή καταλάβει τη θέση του συνοδηγού– για να πάρει μιαν ανάσα. Λίγες ώρες αργότερα, θα ξαναρχίσει να κυνηγάει την ουρά του, παρ' ότι κάθε λίγο και λιγάκι διατρανώνει την αυτάρκεια του και την ολόψυχη αποδοχή της Μόνιμης Περιόδου (έτσι ονομάζει αστειευόμενος τη μέση ηλικία).

Σ' αυτή την ακολουθία διαδοχικών ψιθυρισμών την οποία συνιστά η τριλογία των Ρίτσαρντ Φορντ, η χρόνια κατήφεια και αλλοτρίωση φωτίζονται συχνά από αιφνίδιες ακτίνες γνήσιου αισθήματος, και η συμβατικότητα επικυρώνεται ως αποτέλεσμα αυτογνωσίας και κατεδαφιστικής ειλικρίνειας. «Γιατί παράτησα το γράψιμο;» αναρωτιέται ο Φρανκ, αθλητικογράφος πια, αλλά όχι συγγραφέας. «Μήπως έφταιγε ότι τα πράγματα δε μου ήρθαν αρκετά εύκολα; Ή ότι δεν μπορούσα να μεταφέρω τις προσωπικές μου παραδοχές στο ασαφές υλικό της σύνθετης λογοτεχνίας; Ή ότι δεν είχα πια τίποτα να γράψω, κανέναν άσο στο μανίκι, ούτε κότσια για ένα μεγαλύτερο έργο; Και η απάντησή μου είναι: όλοι αυτοί οι λόγοι υπάρχουν, καθώς και άλλοι είκοσι, ακόμα καλύτεροι. Το βέβαιο είναι ότι έχασα την αίσθηση της προσδοκίας στα είκοσι πέντε μου. Η αίσθηση της προσδοκίας είναι ένας γλυκός πόνος για να μάθεις αυτό που είναι μετά – ένα πρέπει για κάθε συγγραφέα. Κι εγώ δεν έδειχνα περισσότερο ενδιαφέρον γι' αυτό που θα έγραφα μετά – για την επόμενη φράση, την επόμενη μέρα– απ' ό,τι για το πόσο ζυγίζει μια πέτρα στον Άρη (...) Αν

και με ενδιέφερε να ξεπεράσω την απώλεια των προσδοκιών μου. Και το γυαλιστερό περιοδικό μου υποσχόταν ότι θα είχα πάντα κάτι να περιμένω κάθε δύο βδομάδες».

Βέβαια, έχοντας συμπληρώσει τα πενήντα πέντε του χρόνια και μ' ένα καρκίνο, υπό έλεγχο μεν αλλά πάντοτε επίφοβο, ο Φρανκ έχει αρχίσει να μην περιμένει πολλά. Το «σθένος της προοπτικής» έχει ξεθυμάνει. Ίσως γιατί έχει περάσει «στην πνευματική λιτότητα της Μόνιμης Περιόδου, όταν ελάχιστα απ' όσα λες είναι λόγια άλλων, όταν κάποιες αντιδραστικές φωνές μουρμουρίζουν αμφιβολίες στο κεφάλι σου, όταν το παρελθόν φαντάζει μάλλον γενικό παρά συγκεκριμένο, όταν η ζωή είναι μάλλον προορισμός παρά ταξίδι». «Προσπαθούμε να είμαστε ό,τι είμαστε στο παρόν –καλό ή όχι τόσο καλό– ώστε η τελική πίστωση που δίνουμε στους εαυτούς μας να μην αποτελέσει τόσο ισχυρό σοκ αργότερα», μονολογεί στη *Χώρα*, όπως είναι. Και μερικές σελίδες (και αναστοχασμούς) παρακάτω, ομολογώντας την τάση του προς μια «απελπιστική προοπτική για το μέλλον» –δικό του ή της ανθρωπότητας εν γένει– αποφαινεται: «Οι ανασκαφείς του μέλλοντος θα σκεφτούν με πόσα πολλά ζήσαμε όλοι μας, πόσα συσσωρεύσαμε και πόσα πετύχαμε, πόσο χαρήκαμε ή ληπτηθήκαμε με ό,τι υπήρχε ήδη! Και πόσο λίγα οι ίδιοι επινοήσαμε! Και πόσο λίγα αναγκαστήκαμε να επινοήσουμε, αφού μπορούσες να αποκτήσεις ό,τι ήθελες –από παλιούς δίσκους μέχρι νεαρά αγόρια– δίνοντας απλώς έναν αριθμό και μια ημερομηνία λήξης σε μια ηλεκτρονική φωνή και μετά καθόσουν αναπαυτικά περιμένοντας το φιλικό καφετί φορτηγάκι της εταιρείας διανομής. Θα γίνει σαφές πως όσα επι

νοήσαμε είχαν να κάνουν απλώς με ένα να ή με ένα όχι, όμοιο με το απλό άνοιγμα ή κλείσιμο ενός διακόπτη».

Χωρίς πλοκή που να εξελίσσεται προς κάποια κορύφωση ή καταβύθιση, και με μια ιστορία που διαμεσολαβείται μέσω της υπερπαρατηρητικής συνείδησης του Φρανκ, η δράση της *Χώρας* συνίσταται σε σύνολα σκηνών, που άλλοτε εκτυλίσσονται στις μέρες γύρω από τη Πορτή των Ευχαριστιών και άλλοτε αποτελούν αναμνήσεις από το παρελθόν. Υπάρχουν βέβαια σκηνές που περισσεύουν, περιστατικά που αναφλέγονται και σβήνουν χωρίς καμιά συνέπεια (αλλά μήπως δεν συμβαίνει το ίδιο και στη ζωή), παράλληλα όμως στιγμές αλληγορικής έντασης, όπως οι σκηνές της βίας, μιας βίας χωρίς νόημα και χωρίς σκοπό. Η 11η Σεπτεμβρίου δεν έχει ακόμη συμβεί στο πλαίσιο της μυθιστορηματικής συνθήκης (το βιβλίο, όπως είπαμε, εκτυλίσσεται τον Νοέμβριο του 2000), αλλά προοικονομείται καθώς ο Κλαϊρ Σάντραθ, επίδοξος αγοραστής ενός ακριβού παραθαλάσσιου σπιτιού, λέει στον Φρανκ: «Το φαντάζεσαι, Φρανκ, ότι σε τούτη τη χώρα μπορούν να γίνουν τα πάντα, ώστε το φυσιολογικό να μην είναι δυνατό; (...) Σκέφτομαι ότι το Νιου Τζέρσεϊ μπορεί να 'να υπ' αριθμόν ένα στόχος κάποιου παλαβού με καμιά βρόμικη βόμβα ή κάτι παρόμοιο (...) Αλλά εξακολουθώ να βλέπω σπίτια σαν αυτό, λες κι η καταστροφή –ή ο θάνατος– δεν μπορεί σ' αλήθεια να συμβεί, ώσπου, όπως τώρα, παραδέχομαι πως μπορεί. Κι αυτό με σοκάρει. Πραγματικά με παραλύνει». Μερικές ώρες αργότερα, ο τραυματισμός του Φρανκ από δυο δεκατετράχρονα παιδιά θα επικυρώσει το τυχαίο της βίας, το πανταχού παρόν ενδεχόμενο ενός αναπάντεχου θανάτου: «Η βία, αυτή η αγύρτισσα, λιγοστεύει τις προσδοκίες μας, τις λογικές μας κρίσεις, τις επόμενες μέρες μας, τα ολογυμνάτα μας, τα όμορφα βράδια μας, ολόκληρη την ιστορία μας». Αλλά αντιστεκόμαστε. Π' αυτό ίσως και ο Φορντ επιγράφει το τελευταίο κεφάλαιο της *Χώρας*, στο οποίο η παραπάνω φράση αποτελεί την εναρκτηρία παράγραφο, «Ημέρα Ευχαριστιών». Έτσι κι αλλιώς, όπως λέει ο Φρανκ στο ξεκίνημα του βιβλίου, «οι Αμερικανοί επιθυμούν σταθερά να έχουν κάτι στο οποίο θα απευθύνουν τις ευχαριστίες τους». ▲

¹ Πραγματικός άθλος η δουλειά του μεταφραστή, που έχοντας να αντιμετωπίσει την ακατάσχετη συνειδησιακή ροή ενός ήρωα προσηλωμένου στη λεπτομέρεια, αφινίδια μεταστρεφόμενου από τη μελαγχολία στην ευθυμία, στοχαστικού και ταυτόχρονα επιπόλοιου, κατάφερε να δώσει ένα ελληνικό κείμενο πλούσιο σε κυματισμούς και μεταπτώσεις.

ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΡΙΤΣΑΡΝΤ ΦΟΡΝΤ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Κομμάτι από την καρδιά μου, μτφρ. Αθηνά Δημητριάδου, Ολκός, 1998, σελ. 402

Άγρια ζωή, μτφρ. Βαγγέλης Κατσάνης, Ζαχαρόπουλος 1998, σελ. 195

Ο αθλητικογράφος, μτφρ. Έφη Καλλιφατιδή, Ωκεανίδα 1997, σελ. 457

Της αγάπης μου ο σπουργίτης πέταξε. Διαδρομές αγάπης από τον Τσέχοφ στη Μάντρο (συλλογικό), ανθολόγηση Τζέφρι Ευγενίδης, μτφρ. Άννα Παπασταύρου, Libro 2009, σελ. 672

Η γη της επαγγελίας. Αμερικανοί συγγραφείς μιλούν για την Αμερική (συλλογικό), επιμ. Ulrich Greiner, μτφρ. Κώστας Χρόνης, Κοάν 2005, σελ. 367